

van manlike prostitute “[...] wat in die donker / staan sonder kop of naam”.

Gay-identiteit vorm die basis van die vierde afdeling. Interessant is die vele intertekste: Bret Easton Ellis, Pink Floyd, John Donne, A. S. Byatt en I. D. du Plessis, om maar enkele te noem. Ook hier is die lyflike alomteenwoordig, en word die lyflike funksie van slaap ’n manier van ontvlugting van die werklikheid. Die liggaam is ook ’n sleutel tot die verstaan van identiteit in die Zen-Boeddhistiese “Koan”-reeks.

Gay-identiteit word in velerlei kontekste ondersoek: jaloesie teenoor die “ander vrou” en die minnaar se kinders as beliggaming van sy heteroseksuele verlede, eensaamheid binne verhoudingsverband, ’n verhouding met ’n getroude man, en die skilder-minnaar se kunswerke as teenvoeter vir die dood. Hierdie tema word egter op verrassende wyse ontgin deurdat dit ’n viering van identiteit word. Veral “Sonnet 1” en “Ampersand” is ’n baie geslaagde antwoord op Du Plessis se “Vreemde liefde”, terwyl die gay man in die skreeusnaakse “Sonnet 2” as oorwinnaar uit die stryd tree: “gretig gereed gewillig / wag sy vir batman en robin om haar te neem / moet toekyk hoe batman robin mond toe neem”.

Tog is al die gedigte nie ewe geslaagd nie. “Die man met die kind in sy oë” vertoon prosaïes met ’n ongeslaagde aanwending van dialoog, terwyl “Tong” naas De Lange se “Tong-naai II” geen indruk maak nie.

Die laaste afdeling fokus op die gastronomiese ervarings van die liggaam. In “Ars poetica” verduidelik die spreker die emosionele verband met kos: “al vretend verklaar ek alle digters tot sotte”. Hier maak Crous ook met ’n milde hand gebruik van ikone in die populêre koskultuur: Jamie Oliver, Nigella Lawson, en Delia Smith. Kos word ’n metafoor vir lyflike genietinge. Sekere gedigte, soos “Jamie blow job-lip Oliver” en “Resepmatig” vloei soos die olyfolie waaroor daar gedig word, terwyl ander weer in vormloosheid

verval. “Nigella Lawson” en “Om jou te eet”, byvoorbeeld, het potensiaal, maar daar word té eksplisiet met die bestanddele van die gedig omgegaan.

As geheel is die bundel hoogs bevredigend. Die vrye verse en die enkele sonnette toon ’n tegniese bedrewenheid wat selde so goed met die inhoud saamwerk as wat hier die geval is. Ten spyte van die enkele teleurstellende gedigte getuig *Aan ’n beentjie sit en klui* van ’n ge oefende hand.

Nina Botes

Universiteit van Pretoria, Pretoria

Die groot avontuur: Wondere van die lewe op aarde.

Leon Rousseau. Kaapstad: Human & Rousseau, 2006. 343 pp. ISBN 10:0-7981-4650-8.

Pas ná die verskyning van *Die groot avontuur: die wondere van lewe op aarde* in Julie 2006 is dié werk in omstredenheid gehul. Dit was nadat prof. Philip Tobias, wêreldbekende paleo-anthropoloog en ’n Nobelprys-benoemde – wat ’n gloeiende, aanprysende voorwoord tot Rousseau se geskryf het – hom, gekwalifiseer, van dié werk gedistansieer het.

Dit het gevolg op ’n resensie in *Die Burger* deur George Claassen waarin hy aantoon hoedanig Rousseau die pseudo-wetenskaplike begrip “intelligente ontwerp” aanwend om die feite van evolusie as’tware te vergodsdiensstig. In reaksie hierop in ’n brief in *Die Burger* verwerp Tobias dié begrip en sy stalmaat “creation science” en hy distansieer hom onomwonde van dié dele in Rousseau se boek wat die begrip onderskryf.

Dié inleidende opmerkings is belangrik in dié sin dat genoemde omstredenheid ’n bysaak in Rousseau se boek verhef het tot die hoofsaak – waardeur ’n breër beoordeling van die werk dalk agterweë bly.

Tog is dit ongetwyfeld waar dat Rousseau oppervlakkig en selektief met die begrip evolusie omgaan (onder andere omdat hy duidelik 'n byltjie te slyp het met ongelowige evolusioniste), en dat hy op onberedeneerde manier "intelligente ontwerp" insmokkel met allerlei ad hoc-stellings wat geen betekenisvolle bydrae lewer tot 'n ernstige debat oor hoe geloof en wetenskap saam kan bestaan nie.

Tekenend hiervan is hoe Rousseau bepaalde gedeeltes (byvoorbeeld in hoofstukke 4, 5, 10, 13 en 44), sonder enige verduideliking, teksverse uit die bybelboek Genesis aanhaal, om daarmee die (foutiewe) indruk te laat dat die Genesis-verhaal versoenbaar is met die evolusieverhaal wat Rousseau aan't vertel is oor die ontstaan van die mens.

Trouens, Rousseau se omgaan met begrippe "intelligente ontwerp", "Goddelike skeppingswerk", "geloof" en "evolusie" is meermale so kripties, verwarrend en inkonsekvent dat lesers dit moeilik sal vind om te verstaan wat hy presies wil sê.

Hoe moet 'n leser byvoorbeeld 'n sin soos dié verstaan wat direk volg op 'n bespreking van die tegniek van radiodatering om tydsvloerloop en die ouderdom van dinge te bepaal?: "Agnostiese (ongelowige) wetenskaplikes sê dis alles toevallig; minder skeptiese tot gelowige kenners sê die natuur of die noodlot, of die Voorsienigheid, of God, het die leidrade daar gelaat sodat die mens hulle kan lees, sodra hy genoeg weet om dit te kan doen." (37) Is agnostisisme en ongelowigheid sinoniem?

Maar dít daar gelaat. Die breër vraag is of Rousseau se werk waarde toevoeg tot die populêre wetenskapsliteratuur oor die ontstaangeskiedenis van lewe op aarde.

Hierop is die antwoord, gekwalifiseerd, "ja". Rousseau het wyd gelees, die stof goed verteer en dit as't ware soos 'n "argeologiese speurder" verwerk tot 'n redelik ordelike relaas van evolusionêre prosesse met en sedert die oerknal 14.7 miljard jaar gelede. En, na-

tuurlik, die bonus dat dit in Afrikaans is!

Daarby plaas sy werk Suid-Afrika se argeologiese en antropologiese rykdom, en as 'n wêrelderfenisgebied, in die kollig.

'n Besondere pluspunt is die manier waarop Rousseau plek-plek sy wetenskapsfiktiewe verbeelding (geslyp as outeur van die Fritz Deelman-verhale!) aanwend om spekulatiewe scenario's te skets oor hoe – gegewe dit wat ons nou weet uit argeologiese kennis – die vroeëre mensheid sou opgetree het, en wat ons sou kon waarneem toe bepaalde katastrofale kosmiese rampe die aarde getref het.

Só byvoorbeeld lees mens met vasgenaelde aandag sy beskrywing van die ontstaan van die Vredefort-koepel (2.023 miljard jaar gelede) en die enorme gevolge daarvan vir die aardkors en lewende organismes. Só ook sy spekulasies oor hoe die "geritsel" van die vroeë jagtersmensheid se kliktaal dalk evolusionêr in Afrika ontwikkel het om effektief jag te kan maak op die skaars wildbronne.

Maar terselfdertyd moet mens aandui dat van sy spekulatiewe "denkeksperimente" oor hoe dinge was of kon wees, te dikwels doodgewoon niksseggend is en begrip van die verhaal wat hy besig is om te vertel, ondermyn. Soos byvoorbeeld waar Rousseau 'n hipotetiese toekoms-scenario skets oor die aanleer van buite-aardse tale en buite-aardse wetenskappe en dan vra hoe was die "Intelligensie" wat dít (Rousseau se toekoms-scenario) 2.5 miljoen jaar gelede in die vooruit sig gestel het! (146)

Daar is twee verdere steurende kenmerke van die boek. Eerstens, Rousseau se besluit om 'n persoonlike verhaal te vertel, is ietwat ongelukkig. Die "persoonlike" behels dat hy dinge soos sy ontmoetings met vriende, familie en kenners; watter kos hulle geëet en watter wyn hulle gedrink het; die praatjies wat hulle gemaak het; e-posse wat die skrywer gestuur en ontvang het; en wat die skrywer alles gedink het tydens sy besoeke aan "vindplase" (sy nuttige woord vir argeologiese

opgrawingsterreine) deel van die meer vak- kundige relaas maak.

Meermale is hierdie soort persoonlike remi- nisensies onbenullig. Daar is geen sinvolle verband met die ontplooiende relaas nie en gevolglik raak die leser algaande verveeld met die oorvloed ad hoc-mededelings.

Tweedens, laat die redigering van die teks veel te wense oor. Afgesien van 'n oormaat onnodige, oënskynlik spitsvondige, byltjie- slypery, is die ordening van die gewens in bepaalde hoofstukke dikwels sonder sistem- atiek; gevolgtrekkings word gemaak wat nie logies volg op die voorafgaande getuie- nis nie; daar is onsamehangende gedagtespronge; talle vreemde woordskeppings naas die soms nuttige neologismes; en die taal- en beeldge- bruik is té gereeld ongenueanseerd, ondeur- dag en dikwels haas onverstaanbaar.

In dié verband net 'n enkele aanhaling van opeenvolgende sinne en paragrawe uit die samevattende (?) slothoofstuk 70 met die ti- tel "Bestemming duideliker":

Dit is net moontlik, hoewel dit sover ek weet nog nooit gesê is nie, dat die Oor- gangskatastrofe van omstreeks 11 600 jaar gelede – wat dit ook al presies behels het – die mens met 'n skop onder sy sitvlak wakker geskud en sodoende gehelp het om die nuwe era van die landbou te be- tree. Nogmaals: ten goede of ten kwade.

Stephen Jay Gould het gesê: "Humans are here because our particular line never fractured – never once at any of the billion points that could have erased us from his- tory." Die duiwel (of iemand soos hy) speel al miljoene jare Russiese roulette met ons, en nog nie een keer het hy dit reggekry om ons harsings uit te blaas nie.

Het die Voorsienigheid hierin 'n rol gespeel? (322)

Onmiddellik hierna volg 'n gesprek wat Rous- seau gehad het met Dan Sleigh oor hoe oseane en hoogdrukstelsels werk en Dan Sleigh

wat, terwyl hy kringe en pyltjies om Rous- seau se sketskaart trek, gedemp sê: "Dit steek alles so wonderlik inmekaar, dit werk alles so volmaak, asof daar 'n groot intelligensie agter was."

Dié aanhaling illustreer duidelik die afwe- sigheid van verband tussen die genoemde sake. Nóg die voorafgaande, nóg die daarop- volgende gedeeltes, help die leser om te be- gryp wat Rousseau presies in gedagte het en skaad begrip van die teksgeheel.

En tog, ondanks die ooglopende leemtes in die boek, kan 'n mens dit aanbeveel. Want daar is genoeg denkstof in die onderdele om self verder te lees, verder te besin en verwon- derd te wees oor hoe die mens gevorder het van vis tot filosoof. En self te besluit of (en hoe) geloof versoenbaar is met evolusie.

Wilhelm Jordaan

Buitengewone professor

Universiteit van Pretoria, Pretoria

Unheimlich moederland. (Anti-)Pastorale Letteren in Zuid-Afrika.

Gitte Postel. Leiden: Leiden University

Press. 2006. 289 pp. ISBN 978 90 8727 003 1.

Gitte Postel se proefskrif ter verkryging van haar doktorsgraad is 'n enorme akademiese studie. Kursories, sonder om die talle onder- afdelings te noem, is die stof ingedeel in ses hoofstukke (buiten Inleiding en Konklusie). Dit begin met die "beslote domeine" van *plaa*s en *plaa*sroman; dan die ontbrekende idille tus- sen slawerny en barbarisme; die dood as meerduidige metafoor; skeppingsmites en transformasierituele in Nadine Gordimer se *The conservationist*; dubbelsinnigheid en liminaliteit (fase/medium/drumpel) in Anna M. Louw se *Kroniek van Perdepoort*.

Hierdie studie sou kon begin het met 'n konkluderende aanhaling van die Departement